

Metka Mencin

**Simone de Beauvoir: Starost II. Biti v svetu.
Ljubljana: Opro, Zavod za aplikativne študije, 2020.
328 strani (ISBN 978-961-94813-1-8), 29 EUR.**

Dve leti po izidu slovenskega prevoda prve knjige Simone de Beauvoir *Starost* (2018), v kateri, kot nakazuje podnaslov *Stališče zunanosti*, obširno analizira podobe in položaj starih in starosti v različnih kulturno-zgodovinskih obdobjih, je v slovenščini izšla tudi druga knjiga z naslovom *Biti v svetu* (2020). Osrednji predmet analize je fenomenološki vidik drugosti, ki ga de Beauvoir dosledno kontekstualizira kot vselej-že-druženega. V svetu, ki staranje obravnava kot nezaželeno preobrazbo in stare kot breme, namreč biti star pomeni biti drugi: drugi_a ne le kot obstranec, obstranka, temveč tudi druga_i sami_samemu sebi.

V *Uvodu* k drugi knjigi de Beauvoir svojo analizo povzame kot refleksijo odnosa človeka do svojega telesa in svoje podobe v starosti, do lastne preteklosti in do časa nasploh, do drugega in do sveta (str. 333). Kar takoj opozori tudi na omejitve (ki ji jo med drugim očita tudi avtorica spremne besede Hammarström): »Ena od pomanjkljivosti mojega proučevanja je ta, da so vsi moji primeri privilegiranci« (prav tam). Nad izborom »primerov« je marsikdo razočaran tudi zato, ker de Beauvoir v prvi knjigi z izjemno občutljivostjo opozarja na družbene in politične neenakosti, ki v starosti zaradi svojega kumulativnega učinka izrazito naraščajo. A ta izbor pojasni z okoliščinami: privilegirani so žal »skorajda edini, ki imajo sredstva in čas pričati o svoji izkušnji«. In v svoji razpravi se specifičnega položaja vsakega od »primerov« ves čas zaveda, saj natančno razižče okoliščine vsakega od pričevanj: od starosti, poklica, aktivnosti, zdravja do prijateljskih, ljubezenskih in družinskih razmerij. De Beauvoir hkrati verjame, da je ta izbor manj usodna pomankljivost njenega dela, kot se mogoče zdi na prvi pogled: meni namreč, da izkušnje ljudi, ki so »empirično gradivo« njenega raziskovanja, pogosto »presegajo njihov lastni primer.« Težko bi srečali človeka, starega recimo osemdeset let in več, ki ni izkusil posledic psihofizičnega pešanja, dvojno zamejene prihodnosti (zaprte in kratke hkrati) ter s tem povezanih sprememb percepcije časa; objektivacije, naraščajoče tesnobe in negotovosti, povečane odvisnosti, občutkov krivice in krivde ... Vse to de Beauvoir razbira iz pričevanj in biografij številnih »velikih mož« (večinoma pisateljev in pesnikov, ki so zapustili največ avtobiografskih zapisov, pa tudi slikarjev, glasbenikov, znanstvenikov, filozofov, politikov) in redkih »velikih žensk« (te očitno niso bile dovolj velike, da bi bile zanimive za biografe, po drugi strani pa še danes o staranju bistveno več pišejo moški kot ženske). Breme sprememb v starosti nekateri_e občutimo prej, drugi_e pozneje, hitrost spreminjanja je različna, prav tako teža bremen, s katerimi se spoprijemamo različno, odvisno od naših (z)možnosti. A nihče, pa naj bo privilegirani politik, umetnik, filozof, znanstvenik ali izmučen rudar, gospodinja ali dama iz francoske visoke družbe, psihoanalitičarka, žena ali/in ljubica se bremenu ne more izogniti, če le dovolj dolgo živi.

V prvem poglavju, *Odkrivanje in sprejemanje starosti – izkušnja telesa*, de Beauvoir odpre problem objektivacije in že na začetku opravi z mitom, da smo stari toliko, kot se počutimo: starosti namreč ne definiram sama, starost se definira v odnosu med tem, kar sem za drugega, in samozavedanjem, ki je posredovano preko drugega (str. 337). Če ne prej, se te odnosnosti zavemo takrat, ko nas preseneti sodba drugih, da smo stare_i: šele preko tujega pogleda odkrijemo lastno starost. Ta tuji pogled pa ni katerikoli pogled, ampak gre za mladostno strukturo pogleda. Vse dokler se ne soočimo s to sodbo, s tem pogledom, lahko znamenja staranja in starosti z nekaj iznajdljive racionalizacije interpretiramo kot začasno bolezensko poslabšanje (str. 338), in če se spremembe dogajajo postopno, brez šokov, se jim lahko sproti prilagajamo, jih kompenziramo, kar nas varuje pred tem, da bi se prepoznale_i kot stare_i. Z nekaj nelagodja se dojemamo kot to, kar smo bile_i, le nekaj tegob smo si nakopale_i. Prvo poglavje je pravzaprav pripoved o bolečini odkrivanja starosti in ne(z)možnosti sprejemanja sebe kot starega človeka. »Starost tako težko sprejemamo, ker smo jo od nekdaj dojemali kakor tujo vrsto – ali sem potemtakem postala nekdo drug, čeprav ostajam jaz« (str. 337)?

De Beauvoir govori o intelektualnem škandalu, s katerim se soočimo, ko moramo prevzeti »stvarnost, ki nedvoumno je mi sami, ki se nas dotika od zunaj, a nam je hkrati nedoumljiva.« (str. 344). Tega, kar smo za drugega, nadaljuje, ne moremo »živeti na način za sebe«. Ujeti smo v zanko neuresničljivosti (tu se sklicuje na Sartra), ki je »moje bitje na distanci« (prav tam). To nas lahko vodi do tega, da prezgodaj izjavljamo, da smo stari, ali do tega, da se do konca vidimo kot mlade (str. 346) in iz sebe ustvarimo karikaturo. Procesi staranja so, trdi de Beauvoir, za moške praviloma težji kot za ženske, ker zaradi ugodnejših poziciji v mladosti in zreli dobi z upokojitvijo izgubijo več (kar se z visoko stopnjo zaposlenosti in izobraženosti žensk seveda spreminja – op. M. M.). Tezo o težavnem staranju moških implicitno relativizira z analizo družbenih omejitev žensk na področju seksualnosti – ženske se ji zaradi načel spodobnosti in vloge objekta odpovedo prej kot moški, čeprav za to ni prav nobenih bioloških razlogov.

De Beauvoir je neprizanesljiva do vseh racionalizacij, ki pomagajo, da nam sprememb ni treba imenovati s pravim imenom: interpretira jih kot obrambni mehanizem in opozarja na ceno, ki jo moramo plačati zanje. Nič bolj prizanesljiva ni do osebnostnih sprememb, kot bi jih poimenovali psihologi, ki so pogost odgovor na telesne, kognitivne, socialne, ekonomske, simbolne izgube: ljubosumnost, častihlepnost, maščevalnost starih. Pa vendar, zapuščenost, zavrženost v starosti lahko, pravi de Beauvoir, tudi osvobaja: osvobaja dvoiličnosti (str. 540). Zapuščeni in zavrženi si lahko privoščijo ravnodušnost do javnega mnenja – Aristotel jo je poimenoval »brezsramnost« – saj nimajo kaj dosti izgubiti. De Beauvoir navaja, kako so se celo na Japonskem, ki je bila konec šestdesetih, ko je pisala *Starost*, izrazito patriarhalna, ženske pri sedemdesetih letih ločile ter končno namesto za moža in otroke začele skrbeti zase (str. 541). A hkrati opozarja, kako se prav zaradi spoštovanja načela spodobnosti stari ljudje, predvsem ženske, odpovedujejo seksualnosti, umikajo v osamo in opuščajo vrsto aktivnosti. V tem kontekstu velja omeniti njeno kritiko moralistov, ki trdijo, da starost človeka osvobaja telesa, kar naj bi bil pogoj za vedrost. De Beauvoir trditev zavrne, češ da je »vztrajnost starčevskega libida precej pogosta« (str. 377): teza o osvobajanju od telesa ni nič drugega kot slavljenje

gašenja seksualnosti, ki jo moralisti razumejo kot sužnost (str. 370). Tudi upokojitev, ki je zaradi spremembe socialnega statusa, zaradi občutka nekoristnosti za marsikoga težka izkušnja, lahko odpre prostore svobode, ker odpadejo obveznosti in pritiski, ki smo jih težko prenašale_i, in končno lahko počnemo, česar prej nismo utegnile_i. A samo če imamo na voljo tudi druge vire, ne zgolj čas. Starost nas lahko osvobaja tudi iluzij, s čimer ohranjamo bistroidnost (str. 544). Vendar sta svoboda in bistroidnost nekaj vredni le, če nas spodbujata k cilju, k načrtovanju in k temu, da bi načrte tudi uresničili, k transcendenci. Tega ne gre brati kot zagovor sodobnih teorij aktivacije starih, temveč kot odgovor na izgubljanje smisla življenja, izgubljanje radovednosti in strasti v starosti. De Beauvoir se tudi tu ne pusti zapeljati mitu svobodne izbire, prav tako ne upanju, da je *»bogato in pogumno življenje vedno nagrajeno z ‚lepo starostjo‘* (str. 573): njena refleksija različnih odgovorov na izgube v starosti ne sporoča, da so vse poti odprte ali da je dovolj, če samo spremenimo pogled na lastno telo in na lastni položaj, pa se nam bo dobro godilo.

V *Sklepu* na vprašanje, *»kakšna bi morala biti družba, da bi človek na stara leta ostal človek«*, de Beauvoir odgovori, da bi morali z njim vedno ravnati kot s človekom (str. 596). Poudarek je na *»vedno«*: to, kar se dogaja starim, je določeno z ravnanjem z mladimi – z izkoriščanjem, s krajo eksistence, z nemožnostjo, da bi vplivali na svet. Da bi s človekom vedno ravnali kot s človekom, je treba spremeniti življenje (str. 597).